Alexandru I. Philippide. Coordonate stilistice

Cristina FLORESCU

Key-words: *Philippide, style, romanticism, humour*

1. Cadru general

Ne propunem în acest articol să subliniem câteva trăsături stilistice care marchează personalitatea lingvistului ieşean Alexandru I. Philippide. Materialul ce se găseşte la baza consideraţiilor care urmează cuprinde în special corespondenţa lingvistului cu o seama dintre contemporanii săi, atât cât este aceasta cuprinsă în volumul Philippide 1986. Multe dintre faptele pe care le vom lua în discuţie pot fi argumentate şi cu o serie de exemple care se găsesc în articolele, studiile de specialitate sau lucrările ştiinţifice ale savantului.

2. Repere stilistice

În istoria culturii umaniste, stilistica este una dintre cele mai vechi discipline care, dincolo de momentele de progres sau de regres, îşi păstrează încă independenţa atât în virtutea unei tradiţii prestigioase, cât şi din necesitatea, mereu actuală, a cercetării plasticităţii diverselor forme de exprimare. Supusă scolasticii Evului Mediu, limitată riguros de neogramatici, adaptată repede structuralismului, generativismului, intertextualităţii, cuprinsă uneori, sub denumiri diverse, în pragmatică, semiotică sau implicată în teoriile actelor conversaţionale, stilistica a supravieţuit şi prin permanentele dezvăluiri contradictorii asupra obiectului de studiu. În cadrul diferitelor teorii, îşi dispută figurile de stil cu (neo)retorica, poetica, gramatica, lingvistica, teoria literaturii.

Utilizăm în lucrarea de faţă termenul *stil* în două accepţii. Prima, strictă, se corelează cu literatură de specialitate a stilisticii ca disciplină lingvistică, accepţie în care figurile îşi au locul determinat de arborescentele clasificări ale retoricii. Ch. Bally, contradictoriu în relaţionarea figurilor de stil cu obiectul stilisticii, rămâne totuşi unul dintre punctele prototipale de reper. Cea de a doua accepţie se extinde, ca la Benedetto Croce, asupra actului de cultură, asupra artisticităţii, esteticii, asupra interpretării generale a lumii ca expresie semiotică a semnului artistic. În acest ultim sens, romantismul reprezintă şi o stare de spirit (Cornea 2008: 6).

În literatura română, Iorgu Iordan, cu *Stilistica limbii române*, poate fi dat ca exemplu pentru cea dintâi modalitate de concepere restrânsă a disciplinei. La celălalt pol poate fi invocată, simplificând mult faptele, cartea lui Edgar Papu, *Despre stiluri*.

„Philologica Jassyensia", Anul V, Nr. 1 (9), 2009, p. 43–50

BDD-A887 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 13:55:36 UTC)

3. Philippide şi romantismul ca predispoziţie

Revenind la Alexandru I. Philippide, vom încerca în continuare să subliniem un aspect oarecum nebăgat în seama până acum privind personalitatea culturală a marelui lingvist ieşean. Dorim să reliefăm câteva trăsături ale întemeietorului şcolii lingvistice ieşene, care îl pot caracteriza pe acesta ca *personalitate cu structură temperamental-psihologică de factură romantică*.

Poate părea paradoxală această încadrare a unui om de ştiinţă, a unui om de cultură de factură clar pozitivistă, care are faţă de critica literară (Philippide 1906)[1] o atitudine de respingere aparent nejustificată la un filolog cu un evident simţ lingvistic şi talent al condeiului. Însă această atitudine, în contextul social al epocii sale, reprezintă o manifestare a lucidităţii unui spirit critic mai mult decât necesar culturii române de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului trecut.

Pentru o mai limpede şi succintă corelare terminologică vom cita disocierile lui Paul Cornea (2008: 6, 7) cu privire la multiplele accepţii date, în literatura de specialitate, romantismului:

> Prin romantism se poate înţelege: 1. *o grupare* de autori într-un domeniu definit al creaţiei (literatură, arte plastice, muzică, istorie filozofie etc.), cu o existenţă istoriceşte determinată, bazată pe comunitatea unor principii sau afinităţi intelectuale, explicitate sau nu într-un program („curent", „şcoală"); 2. *o mentalitate* sau *o stare de spirit* caracteristică unor zone largi ale producţiei intelectuale din prima jumătate a secolului al XIX-lea, având repercusiuni în domeniul concepţiei despre lume, al moravurilor şi al stilului de viaţă („epocă", „cultură romantică"); 3. *o configuraţie psihică*, traductibilă stilistic, care exprimă o dispoziţie permanentă a spiritului uman, putând fi întâlnită pe toate meridianele şi în cele mai diverse vârste ale istoriei (romantism în sens „tipologic", „arhietipal" sau „stilistic"). Între aceste trei accepţii există desigur legături trainice, imposibil de tăgăduit.

În nota 4 (Cornea 2008: 532) exegetul adaugă: „esenţial e că toată lumea deosebeşte între conceptul «istoric» (temporal) de romantism şi conceptul «tipologic» (stilistic)".

A. Philippide, din punct de vedere istoric, poate fi considerat un „romantic întârziat", o personalitate care are o configuraţie psihică predispusă tipologiei romantice: impetuozitatea[2], idealismul[3], aleanul privind vremurile revolute[4], gesturile imprudente,

[1] Citäm, spre edificare, câteva concluzii ale lingvistului din raportul acestuia privind activitatea catedrei de Istoria literaturii române de la Universitatea din Iaşi: „Însă, bine, istoricul literar e un altfel de om decât un critic improvizat, cu criterii ad-hoc, pătimaş partizan ori duşman, om de propagandă, şef de gaşcă, cetitor de poezii, declamator de vorbe goale [...]. Aici trebuie în sfârşit un om care să pună o stavilă criticei pătimaşe şi să arate odată ce va să zică într-adevăr o istorie literară" (Philippide 1906: 44).

[2] „Aşa de strâns cum sunt în lanţurile învăţământului secundar, care nu-mi permit să dau drum liber forţelor pe care le văd cum se frământă în crier, tocmai la vârsta asta" (Philippide 1986: 41).

[3] „N-am crezut că m-ar pute fermeca o fimeie în aşa grad. Atâtea iluzii am pus în această fimeie – ca Don Quijote în Dulcineea – şi atât de amorezat sunt de aceste iluzii, încât viaţa mi-a devenit amară, ah, mai amară decât fierea. Numai la fimeia mea mă gândesc, cu mintea la dânsa adorm – şi cum dorm? – şi mă trezesc" (Philippide 1986: 46).

[4] Cf. în special Philippide 1884.

BDD-A887 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 13:55:36 UTC)

fruste[5], toate îl dezvăluie ca fiind un spirit cu adevărat romantic ale cărui trăsături se intercorelează cu o hipercunoaştere a realităţii româneşti.

Respectivele caracteristici se manifestă într-o supraapreciere a propriilor forţe proiectate, pe fondul cultural al ţării – în conştiinţa lingvistului – gigantesc. Trebuie să reamintim efortul declarat al lingvistului ieşean de a schimba „din temelii societatea românească" (Oprişan 1986: 5), angajându-se cu fervoare şi pasiune „să îndrepte răul social" (Pamfil 2008: 23). Este un efort practic, social şi profund idealist:

> Pentru moment ne gândim vreo câţiva să formăm o asociaţie de oameni de treabă, care să-şi pună ca scop nu căpătarea cu orice preţ a ministeriului, ci deprinderea românului cu hărnicia, cu modestia şi cu economia. Încetul cu încetul credem că au să se adune în jurul nostru toţi cei sătui de vorbe goale, de reclame electorale, de lux calic, de scumpete, de descurajare şi de alte rele care bântuiesc ţara românească (Philippide 1986: 81) (scrisoarea către Suchier din 29 septembrie 1892).

Idealismul menţionat nu ţine de o ideologie politică, nici nu este subsumat ideilor ştiinţifice; reprezintă una dintre ipostazele unei existenţe marcate de un romantism ca predispoziţie şi ca stare de spirit.

Aceasta alăturare a romantismului de unul dintre cei mai ataşaţi lingvişti de ideea travaliului ştiinţific şi de aceea a demersului obiectiv al cercetării este conformă cu starea şi faptele epocii. Toţi cei care cunosc opera ştiinţifică a lui Philippide, toţi care i-au citit scrisorile către contemporani ori aceia care l-au cunoscut personal, au remarcat temperamentul vulcanic, exaltările excesive adesea, izbucnirile impetuoase, energia explozivă, expresia vehementă, plină de furia adevărului afirmat cu patimă. Aceste manifestări temperamentale[6] au fost puse atât pe seama unui dat nativ pur şi simplu (fără analize tipologice), cât şi pe seama unui soi de refulare, de explozie, de nevoie de echilibrare temperamentală în contrapondere cu efortul imploziv al unei cercetări minuţioase, statice, de bibliotecă. Cu certitudine şi această ipostază defulantă poate fi oricând avută în vedere. Dar însăşi antrenarea în munca unor cercetări filologice de o deosebită anvergură, demonstrează tendinţe titanice originare, native, dezvoltate de lingvist adesea în parametri supraomeneşti, romantic eroici. Toate aceste fapte cunoscute s-au produs cu toate eforturile personalităţii pe care o discutăm aici de a-şi doza pe cât posibil echilibrat propriile forţe intelectuale şi fizice[7].

---

[5] „Prea iubite prietene, nici prin minte nu mi-ar fi trecut că d-ta nu trebuia să ştii despre publicaţia jubiliară pe care o plănuiau prietenii şi elevii d-tale. Adică pentru ce nu trebuia să ştii? Este acesta un obicei al d-voastră? Atunci rău a făcut d-l Wechssler că nu mi-a spus. Atât de puţin îmi închipuiam una ca aceasta, încât era să-ţi trimit cât pe ce d-tale însuşi articulul meu, pentru ca să nu fi spus cumva în el vreo prostie de care să-ţi fie ruşine. Frumos ar fi fost!" (Philippide 1986: 161, scrisoare către Hermann Suchier).

[6] Nu este locul aici să prezentăm o analiză cu privire la cauza şi adevăratele resorturi sociale care au modificat câteva din trăsăturile caracterologice ale lingvistului; au făcut acest lucru contemporanii şi urmaşii săi, elevi străluciţi ai filologiei române: G. Pascu, I. Iordan, G. Ibrăileanu, G. Ivănescu ş.a.

[7] „Lunile mai, iuniu şi iuliu am avut din cale afară de multă treabă: în mai a trebuit să muncesc mult la dicţionar, pentru că în iuniu era să fiu ocupat cu examene; în iuniu a trebuit să cetesc teze şi să ascult orale de dimineaţă până seara; în iuliu am învăţat a treia oară slavoneşte – de astă dată ştiu bine – şi am lucrat mult la dicţionar, pentru ca să-mi pot lua în august vreo câteva săptămâni vacanţă – cea dintâi vacanţă după zeci de ani de muncă neîntreruptă, pe care în adevăr am să mi-o iau de la 10–30 august" (Philippide 1986: 158).

BDD-A887 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 13:55:36 UTC)

Cea mai eroică ipostază a lingvistului ieşean este antrenarea în munca de alcătuire a *Dicţionarului limbii române*. Carmen-Gabriela Pamfil (2008: 64–106) face o prezentare minuţioasă şi exactă a dificultăţilor şi problemelor pe care le-a întâmpinat A. Philippide pe parcursul celor nouă ani (1897–1905) de implicare în structurarea, conceperea tehnico-lingvistică şi parţiala redactare a monumentalei lucrări lexicografice a limbii române.

Din perspectiva grupului de lexicografi români care au lucrat la finalizarea *Dicţionarului limbii române* – lexiconul tezaur redactat sub egida Academiei Române până în anul 2009, realizat şi pe baza structurilor concepute iniţial de A. Philippide –, afirmaţiile făcute de lingvistul ieşean în perioada anilor 1897–1905 cuprind o proiecţie neîndeajuns de realistă asupra obiectului de lucru. Această viziune asupra propriei sale puteri de muncă, dincolo de forţa intelectuală în mod evident ieşită din comun, reflectă mult spirit de sacrificiu şi generozitate profesională:

> Am treabă multă: o gramatică românească pentru Kuppermann [...], două rânduri de teze de citit, curs de ţinut, examene, de gândit asupra unui studiu de filologie pe care-l voi publica într-o scriere jubiliară nemţească [...]. Cu toate astea tot îmi pare bine că aş pute fi însărcinat de la anul cu dicţionarul Academiei. În curs de 15 ani de acuma înainte, eu voi duce la capăt publicarea *Istoriei limbii române*. Mai am multe limbi de învăţat de iznoavă, sute de volume de studiat şi multe sute altele de consultat. Voi pute totuşi – în caz că voi fi tot aşa de sănătos ca astăzi –, să scriu şi o parte din dicţionar, dacă nu cumva tot dicţionarul (Philippide 1986: 47) (din scrisoarea către Titu Maiorescu din 27 mai 1897).

Tonul genialului lexicograf se schimbă, însă, relativ repede şi Maiorescu primeşte o misivă rapidă (din 12 decembrie 1898), scrisă în registru familiaro-ironico-satiric, care reprezintă un fel de repede privire asupra stării faptelor intelectuale din Iaşii timpului:

> Nu s-au petrecut în Iaşi alte evenimente importante decât trei pe care mi-am propus să vi le fac cunoscute [...]. Întâi mi s-a născut o fată pe care am numit-o Elisabeta, adecă Safta, dar n-am botezat-o încă [...], pentru că nu găsesc nânaş. Nu-i vorbă că nici n-am căutat, dar tot am s-o botez eu. Al doilea, Teohari Antonescu a adunat de mai multe ori, în saloanele lui [...], tot felul de caracudă, şi tânără şi bătrână, cu gândul ca adecă să reînnoiască Junimea. Al treile am lucrat eu la dicţionar.
>
> Fata s-a născut cum se nasc toate fetele, în privinţa aceasta socot că nu sunteţi în nedumerire. Şedinţele literare din saloanele lui Teohari au fost însă curioase prin exagerarea calităţilor Junimei [...]. În aer nici o idee [...].
>
> La dicţionar am lucrat din răsputeri şi tocmai când s-a împlinit un an [...] am făcut un raport asupra mersului lucrării şi l-am trimes d-lui prezident al Comisiunii Dicţionarului, care sigur că l-a cetit cu băgare de samă, mai ales că n-are altă treabă. (Philippide 1986: 52–53).

De fapt, munca depusă de Philippide la acest dicţionar, prin mărimea bine temperată a modalităţii de cuprindere a informaţiilor, s-a poziţionat aproape epopeic în istoria lexicografiei academice române. Suferinţele produse marelui lingvist prin luarea lucrării de sub redacţia sa au generat pagini de corespondenţă în care durerea şi supărarea, dublate de o aparentă uşurare, sunt camuflate de tonul vehement-ludic:

BDD-A887 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 13:55:36 UTC)

> În asemenea împrejurări eu nu puteam spune Academiei decât acestea: „Doamnă, eu nu pot face un dicționar neștiințific și caraghioz, care nu va avea nici măcar avantajul de a se găti în mai scurtă vreme. Fă d-ta acest monstru în patru ani și să-l porți sănătos". Ar fi bine să-l comandeze Maiestatea-Sa la Krupp[8]. (Philippide 1986: 213).

Suferințele camuflate ale lingvistului nu au nimic din ipostazierile tip lamento ale romantismului târziu. Tristețea, neexprimată din mândrie și din cauza orgoliului rănit, s-a transformat adesea în autonemulțumire explicită[9] și în exces critic[10].

3.1. Preocuparea lui Philippide pentru istorie și pentru folclor (factori care caracterizează ipostazierile romantismului) sunt aspecte care nu mai trebuie demonstrate. Activitatea savantului se grefează în întregime pe efortul susținut în ideea recuperării faptelor de istorie a culturii române, a istoriei limbii române în special. De asemenea a existat la Philippide o permanentă preocupare pentru ceea ce astăzi este parțial cuprins antropologiei și integralismului[11] prin aceea că faptele limbii literare sunt corelate cu acelea ale limbii populare și ale folclorului, împletindu-se toate acestea cu o preocupare pentru recuperarea lumii satului românesc, proiectat romantic și idilic, în timpurile trecutului de aur[12].

Dacă adăugăm la aceste două tipuri de preocupări cele observate mai sus cu privire la impetuozitate, la caracterul frust și la idealismul caracterologic și temperamental al lui Philippide, se poate susține faptul că aspectele determinante ale forței sufleteşti și psihice ale întemeietorului de școală lingvistică ieșeană, că mentalitatea acestuia, stările sale de spirit (cf. *supra*) au *trăsături accentuat romantice*.

În felul acesta se poate înainta, poate, cu un pas, în descifrarea problemelor existențiale ale marelui savant ieșean, în înțelegerea personalității sale.

Bătrânețea, temperamentul complicat prin boală și necazuri nu l-au îndepărtat pe A. Philippide de elevii și marii săi prieteni. Acest fapt se datorează atât „gingășiei și statorniciei în prietenie" (Oprișan 1986: 8), cât și unei structuri psiho-sufleteşti a spiritului său care se înscrie unor predispoziții de tip romantic.

---

[8] Aluzie la concernul industrial german, devenit ulterior Friederich Krupp AG, cunoscut printre altele, ca deținând monopolul fabricării de armament.

[9] „Nu este, în adevăr, de mirare că cei de pe mal nu și-au dat socoteală de greutatea lucrului, când au pretins ca în cinci ani să se adune și să se redacteze materialului dicționarului; este de mirare cum eu, care aveam oarecare experiență de ce vra să zică a munci cinstit pe terenul istoriei limbilor, am putut să-mi închipuiesc putința acestui lucru. Dar eram și eu, ca toți, un specialist român și cer iertare – nu d-voastră, ci lui Dumnezeu". (Philippide 1986: 61).

[10] Considerațiile lingvistului (Philippide 1986: 216) cu privire la dicționarul lui H. Tiktin sunt marcate de o critică excesivă, dacă ne gândim la generozitatea și obiectivitatea analizelor de care Philippide dăduse dovadă în atâtea alte situații asemănătoare.

[11] Faptele respective sunt diferențiate de lingvist cu multă vehemență de enciclopedismul de tip hasdeian.

[12] Întreaga istorie a începutului celei de a doua căsătorii cu tânăra sa soție de 17 ani se găsește sub semnul unei nunți țărănești oarecum idilice, având tipare proiectate pe canava romantică. Faptele sunt hâtru și duios povestite de Philippide în scrisoarea din 5 mai 1897 către Suchier (Philippide 1986: 147).

BDD-A887 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 13:55:36 UTC)

4. Elemente umoristice la A. Philippide

Luăm acum în discuție ceea ce vom numi forța *umoristico-satirică* a scriiturii filologului ale cărui coordonate stilistice sunt subiectul prezentării noastre.

Implicarea personalității lui Philippide în „configurația psihică" a romantismului vine în contrapondere cu tendința acestuia de a-şi reprima bărbăteşte înduioşările şi sensibilitățile. Scenele şi referirile la problemele familiale (Philippide 1986: 15, 45, 47, 52, 63 etc.), atunci când nu sunt înfățişate cu discreție şi oarece timiditate, apar luminate de un umor-satiric sau o satiră-umoristică alcătuite pe coordonate specifice.

Cu certitudine A. Philippide avea un condei talentat, care putea deveni (şi a fost adesea) o armă satirică redutabilă. Câteva dintre citatele anterioare oglindesc din plin şi acest aspect.

Satira, umorul şi ironia alăturate argumentației logice formează în scriitura lingvistului un amestec special, cu un înalt grad de specificitate.

Principala sa unealtă stilistică este ironia, când acidă, când blând duioasă, hilară adesea, mai ales usturătoare.

Poate fi identificată însă o categorie bine determinată a unei ironii-humoreşti, a unei tipologii de haz care pare asemănător când lui Caragiale („Moftangioaicele țării noastre" – Philippide 1986: 14, „Curat!" – Philippide 1986: 54), când sintagmelor oximoronice tipice lui Ion Creangă („Femeia mea astă de a doua [...] e putredă de săracă" – Philippide 1986: 63).

De fapt ne găsim în fața unui umor specific unui om de ştiință lingvist care poate surprinde dedesubturile hazoase ale vieții desfăcute în calupuri de limbă românească bine dozată artistic în context contrastiv:

> De două săptămâni trăiesc aşa cum n-am trăit de când sînt. Chiar ca într-o poveste din *Halima*. Viața ce o duc nu pot zice nici că e bună, nici că e rea. Ştiu numai că e curioasă. Când îți scriu aceste rânduri, mă găsesc într-un salonaş [...] dintr-o *maison meublée*, inglizească, am de o parte pe soacră-mea care-mi cârpeşte căptuşala paltonului, iar pe de alta pe logodnica mea care coasă o față de masă [...]. Mare lucru să fie s-o fi nimerit. Decât eu sunt mai mult pe pragul infernului. Cum va vre dracul ori D-zeu, *mir ist ganz egal*! Mâncarea rea, băutura mizerabilă – este o căldură caniculară şi în tot St. Hélier nu este o bucățică de ghiață – GLUMĂ TUFĂ (s.n.). *Alles ernst und himmelisch*. M-am vaporizat şi afemeiat. (Philippide 1986: 15).

Caracterul specific rezultă din tehnica introducerii în fraza unei argumentații aplecat intelectuale, bazate pe cuvinte neologice, a unor intarsii de paradox care glisează pe termenul popular şi familiar:

> Eu în special, ori de câte ori aud de vreun tânăr inteligent care a grupat în jurul său o pleiadă de tineri inteligenți pentru a lucra pentru progres, mă cutremur de groază, căci mă aştept la o nouă bandă de obraznici şi potlogari. (Philippide 1986: 24)
>
> Mi-a părut bine că tinerii noştri au sângele aşa de fierbinte pentru naționalitate şi fraternitate, măcar că pe uniia [...] îi cunosc încă de pe când îmi erau elevi de liceu că-s nişte putori. (Philippide 1986: 54)
>
> La Bucureşti s-a format de o bucată de vreme o şleahtă de genii. (Philippide 1986: 186)

BDD-A887 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 13:55:36 UTC)

Acest tip de alternanță dintre limbajul elevat/ de specialitate şi termenul popular/ familiar/ injurios chiar, este un procedeu stilistic caracteristic lingvistului ieşean şi poate funcționa amplu, dincolo de paradox şi de ironie:

> Lăsați pe colaboratorii revistei *Viața românească* să scrie cu ortografia fonetică [...], altfel aveți să deveniți nişte burtă-verde ridiculi (Philippide 1986: 26).
>
> Am scris anul trecut de două ori gaştei liberale de la *Convorbiri literare* să-mi şteargă numele din lista colaboratorilor. Nu mi s-a împlinit cererea. În schimb am primit de la şeful bandei, I. Bogdan, o scrisoare pe care, fără s-o cetesc, am azvârlit-o în latrină. (Philippide 1986: 60)

Procedeul funcționează ca modalitate de expresie prin care este exprimată o întreagă gamă de sentimente agresiv neplăcute (indignare, furie, revoltă). Descărcarea nervoasă merge (adeseori autopunitiv) până la drăcuire năduşită (Philippide 1986: 64, 66, 190, 193 etc.).

Alternanța dintre termenul special, din limbajul de specialitate, şi cel popular/ familiar, declanşează contexte în care paradoxul ironiei capătă valențe unice. Ne găsim în fața unui umor special, cu creionări specifice unui om de ştiință care priveşte lumea neartistic având totuşi, în fibra lui creatoare un mare artist copleşit de reprezentări de altă natură decât cea literar-artistică.

Deschide, astfel, Philippide, calea unui stil scriitoricesc pe care va merge, la aceeaşi înălțime, mult mai târziu, numai un Andrei Pleşu.

Cu toate că forța ironiei satirice este (numeric privind faptele) dominantă, am numit modalitatea stilistică prezentată aici *umoristică* în primul rând pentru că, în volumul de corespondență a lui Philippide, de multe ori seva unor secvențe cu neaşteptată desfăşurare narativă se scurge pe firul unui umor de tipul aceluia care va străluci în unele dintre nuvelele lui V. Voiculescu. Fiind vorba de o desfăşurare narativă, ne permitem să citățm un fragment mai amplu, care descrie prima parte a unei escalade pe Ceahlău:

> A doua zi diz-dimineață, ne aşteptau caii, cai mici şi vârtoşi de munte, pe care-i tocmisem din satul apropiat. Vremea era întunecată, picurau deja mici picături de ploaie, conducătorii ne-au spus însă că nu-i primejdie, că totdeauna aşa se întâmplă ca dimineața să ploaie, iar peste zi să se facă vreme bună, şi cu ajutorul lui D-zeu am încălecat şi am plecat. Pe la un sfert de drum, ne-a prins ploaia mare, n-am pierdut curajul şi am mers mai departe. Pe la jumătatea drumului eram în noor şi prăpăstiile le treceam în bobote; pe la vârf ne-a apucat ninsoarea. Ningea ca la Crăciun! Am aprins un foc mare de brad şi am mâncat la lumina lui şi în mijlocul vârtejului de omăt. Pe deasupra s-au mai spăriat şi caii şi au început să fugă sforăind, iar conducătorii ne-au spus că trebuie să fie ursul, căci urşii îşi au pe Ceahlău capitala împărăției. Ursul nu ne-a mâncat, nici nu l-am văzut şi ne-am apucat de scoborât (Philippide 1986: 168).

Fraza alternează meşteşugit, cu muzicalitate, cadențele scurte şi cele lungi. Etapele peripeției sunt dezvoltate gradual, tensionant, relativ sec, fără comentarii epifrastice, cu repetiții anaforice; atmosfera de hilar meteorologic se impune pe firul unui umor ascuns, hâtru, cu ajutorul căruia *vedem* în fața ochilor cum expediția, întemeiată cu grijă, supusă unui ritual relativ banal pentru zona Ceahlăului, ajunge să treacă prăpăstiile în bobote, prin nămeți apocaliptici şi urşi domnitori care amenință de după fantasmele albe ale muntelui.

BDD-A887 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 13:55:36 UTC)

5. Considerații concluzive

Am încercat în demersul de față să pătrundem în lumea sufletească şi intelectuală a lingvistului ieşean A. Philippide prin cheia a două coordonate stilistice de stare şi de mentalitate: romantismul şi umorul.

Pe baza mărturiilor celor care l-au cunoscut şi analizând corespondența lingvistului aşa cum se prezintă aceasta în (Philippide 1986), am tras concluzia că se poate afirma că ne găsim în fața unui romantic temperamental care s-a manifestat ca atare în viața şi în opera lui epistolară.

Pentru a face față unei societăți pe care o refuză adesea, circumscriind-o, în ipostază tipic romantică, „cercului strâmt" al existenței, Philippide îşi descătuşează spiritul prin cuante de umor reconfortant. Alături de ironia piezişă şi de satira oablă, lingvistul ieşean scapă necazurilor cotidiene prin contrapunct de scriitură umoristică, specifică, din punct de vedere stilistic, unui om de ştiință căruia îi este dat de pronia cerească să-şi ducă, mai mult spre desfătarea sa, talentul scriitoricesc în mod secundar.

Bibliografie

Cornea 2008: Paul Cornea, *Originile romantismului românesc* (ediția a doua), Bucureşti, Editura Cartea românească.

Oprişan 1986: I. Oprişan, *Alexandru I. Philippide – un personaj romanesc*, vol. I, în vol. *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*, Bucureşti, Editura Minerva.

Pamfil 2008: Carmen-Gabriela Pamfil, *Alexandru Philippide*, Bucureşti, Editura Litera Internațional.

Papu 1986: Edgar Papu, *Despre stiluri*, Bucureşti, Editura Eminescu.

Philippide 1986: *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*, vol. I, ediție îngrijită de I. Oprişan, Bucureşti, Editura Minerva.

Philippide 1906: A. Philippide, *Istoria şi critica literară*. Un raport asupra catedrei de istorie a literaturii române de la universitatea din Iaşi, în „Viața românească", anul I, vol. I, 38–54.

Philippide 1884: A. Philippide, *Încercări asupra stării sociale a poporului român în trecut*, Iaşi.

Alexandru Philippide. Stylistic Coordinates

The article presents two stylistic coordinates that characterise Alexandru Philippide's personality: 1) romanticism, especially as mood and feeling, 2) humour *versus* satire and irony.

The analysis is based on Philippide's personal letters included in the volume *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*.

Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iaşi
România

BDD-A887 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.90 (2026-11-13 13:55:36 UTC)